

Jan Andreasik

Ocena jakości życia w regionie

1. Wprowadzenie

Rozwój demokracji w Polsce poprzez upodmiotowienie społeczności lokalnych osiągnięty dzięki reformom systemu administracyjnego kraju przeprowadzonym w ostatnim 10-leciu prowadzi do rywalizacji sił społecznych (partii politycznych, organizacji np. stowarzyszeń czy też obywateli uczestniczących czynnie w wyborach).

Aby ta rywalizacja była sensowna należy odpowiedzieć sobie na pytanie:

Jaki jest cel funkcjonowania organów samorządowych?

Odpowiedź jest jedna: „*Poprawa jakości życia lokalnej społeczności*”

Zatem należy zdefiniować pojęcie jakości życia. Co pod tym pojęciem się kryje? Politycy składają bardzo górnolotne deklaracje przedwyborcze, które trudno później zrealizować. Zadajemy pytania: co jest istotą programu politycznego danej partii?

Zamiast planu strategicznego pojawiają się szczegółowe rozwiązania powstałe na zasadzie krytyki działania opozycji.

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie różnych podejść do określenia kategorii: jakości życia na użytek formułowania programów rozwoju regionalnego.

2. Pomiar „jakości życia” wg metody Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową¹

W metodzie Instytutu (opartej na doświadczeniach instytutów niemieckich) wyróżniono zespół czynników kształtujących ogólną kategorię jakości życia.

Są to:

- czynniki demograficzne,
- stan środowiska naturalnego,
- sytuacja mieszkaniowa ludności,
- sieć handlowa,
- transport i komunikacja miejska
- możliwości edukacji (sieć przedszkoli, szkół i uczelni),
- dostęp do kultury (muzea, biblioteki, kina stałe, teatry, filharmonie),
- ochrona zdrowia (ośrodki zdrowia, szpitale, przychodnie, apteki, liczba lekarzy i stomatologów, przedwczesna umieralność, umieralność niemowląt),
- stopa życia mieszkańców,
- poziom bezpieczeństwa,
- infrastruktura sportowa (pływalnie, boiska, korty, tereny rekreacyjne).

Na syntetyczny wskaźnik demograficzny, któremu przyznano wagę 0,5 składają się:

- dynamika przyrostu ludności miejskiej,
- przyrost naturalny,
- struktura wieku ludności („obciążenie” ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku poprodukcyjnym i przedprodukcyjnym),
- saldo migracji,
- liczba mieszkańców na 1 km².

Na syntetyczny wskaźnik stanu środowiska naturalnego, któremu przyznano wagę 1,0 składają się:

- infrastruktura utylizacji odpadów, ścieków przemysłowych, zabezpieczeń chroniących przed zanieczyszczeniami pyłowymi,
- infrastruktura uzdatniania wody pitnej,

¹ K. Gawlikowska-Hueckel, S. Umiński, *Jakość życia w miastach - powiatach grodzkich*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową Polskich Regionów, Nr 3, Gdańsk 1999.

- warunki naturalne (stopień zalesienia, naturalne zbiorniki wodne),
- stan środowiska (zapylenie powietrza, zanieczyszczenie wód, składowanie odpadów, hałas),
- inwestycje chroniące i rekultywujące zdewastowane zasoby naturalne.

Na syntetyczny wskaźnik sytuacji mieszkaniowej ludności, któremu przyznano wagę 1 składają się:

- podłączenie do sieci gazowej,
- dostęp do kanalizacji,
- powierzchnia mieszkaniowa na mieszkańca,
- przyrost nowowypudowanej powierzchni mieszkaniowej na 1 tys. mieszkańców.

Na syntetyczny wskaźnik sieci handlowej (waga 0,25) składają się:

- nasycenie placówkami handlowymi,
- liczba targowisk stałych,
- liczba punktów sprzedaży paliw na 10 tys. mieszkańców.

Na syntetyczny wskaźnik transportu i komunikacji miejskiej (waga 1,0) składają się:

- długość linii komunikacyjnych na 10 tys. mieszkańców,
- liczba jednostek taboru na 10 tys. mieszkańców,
- długość dróg bitych na 10 tys. mieszkańców.

Na syntetyczny wskaźnik edukacji i kształcenia (waga 1,0) składają się:

- liczba studentów w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców,
- liczba nauczycieli akademickich w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców,
- liczba liceów na 10 tys. mieszkańców.

Na syntetyczny wskaźnik dostępu do kultury (waga 0,75) składają się:

- liczba miejsc w placówkach kulturalnych na 10 tys. mieszkańców (w teatrach, kinach stałych, filharmonii),
- liczba bibliotek na 10 tys. mieszkańców,
- liczba muzeów na 10 tys. mieszkańców.

Na syntetyczny wskaźnik stanu i ochrony zdrowia o wadze 2,0 składają się:

- długość życia,
- umieralność niemowląt,
- umieralność na choroby nowotworowe i układu krążenia,
- zachorowalność na choroby psychiczne,
- liczba łóżek szpitalnych,
- liczba lekarzy i stomatologów w odniesieniu do liczby mieszkańców.

Na syntetyczny wskaźnik stopy życiowej o wadze 1 składają się:

- poziom wynagrodzeń,
- sprzedaż detaliczna towarów na 1 mieszkańca,
- liczbę zarejestrowanych samochodów na 10 tys. mieszkańców,
- zaległości w opłatach za mieszkanie w spółdzielniach mieszkaniowych (średnio na 1 mieszkańca).

Na syntetyczny wskaźnik poziomu bezpieczeństwa życia o wadze 1,5 składają się:

- liczba kradzieży samochodów i włamań,
- liczba zabójstw i rozbojów,
- liczba nadużyć prawa związanego z pojawieniem się przestępczości zorganizowanej,
- liczba wypadków samochodowych na 10 tys. mieszkańców.

Na syntetyczny wskaźnik rekreacji i wypoczynku o wadze 1 składają się:

- liczba obiektów sportowych (kryte pływalnie, boiska do gier zespołowych, korty, stadniny konne, wyciągi narciarskie).

3. System wskaźników ekorozwoju

W książce „Wskaźniki ekorozwoju” pod redakcją T. Borysa² omówiono szereg systemów wskaźników koncentrujących się głównie na ocenie stanu środowiska..

Autorzy przedstawili w odpowiednich tabelach listy mierników dostępnych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym (gminnym).

² Wskaźniki ekorozwoju, p.red. T. Borysa, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 1999.

Lista wskaźników dostępnych na poziomie regionalnym jest następująca:

- I. Podział terytorialny
- II. Ludność
  1. Ludność ogółem.
  2. Gęstość zaludnienia na 1 km².
  3. Zgony ogółem oraz według głównych przyczyn.
  4. Zgony niemowląt ogółem oraz według przyczyn.
- III. Rynek pracy
  1. Bezrobotni zarejestrowani.
  2. Stopa bezrobocia rejestrowanego.
  3. Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia.
  4. Zatrudnieni w warunkach zagrożenia czynnikami szkodliwymi dla zdrowia jako % ogółu badanej zbiorowości.
- IV. Warunki naturalne i ochrona środowiska
  1. Pobór, wykorzystanie i zanieczyszczenie wód (zdefiniowano tu 36 szczegółowych wskaźników).
  2. Zanieczyszczenie i ochrona powietrza (zdefiniowano tu 13 szczegółowych wskaźników).
  3. Leśnictwo i ochrona przyrody (zdefiniowano tu 19 szczegółowych wskaźników).
  4. Odpady (zachowano tu 7 wskaźników).
- V. Inwestycje ochrony środowiska
  1. Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska ogółem oraz na jednego mieszkańca.
  2. Nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska według przeznaczenia:
    - na ochronę wód,
    - na ochronę powietrza,
    - na ochronę różnorodności krajobrazu,
    - na ochronę przed hałasem,
    - na ochronę przed promieniowaniem.
  3. Efekty rzeczowe inwestycji ochrony środowiska:
    - oddane do użytku oczyszczalnie ścieków:
    - wg rodzajów,
    - wg ich przepustowości,
    - zdolność przekazanych do eksploatacji urządzeń w zakresie:
      - redukcji zanieczyszczeń pyłowych,
      - neutralizacji zanieczyszczeń gazowych,
      - zagospodarowania odpadów,

- spalania odpadów komunalnych.

VI. Stan i użytkowanie gruntów

1. Wykorzystanie powierzchni województwa: użytki rolne, lasy i zadrzewienie, wody, użytki kopalne, tereny komunikacyjne i osiedlowe nieużytki (przyrost lub ubytek).
2. Ubytek gruntów rolnych w stosunku do roku.
3. Zużycie nawozów sztucznych NPK na 1 ha użytków rolnych.
4. Grunty zdewastowane i zdegradowane.
5. Grunty zdewastowane i zdegradowane rekultywowane w ciągu roku.
6. Gleby zagrożone erozją wietrzną w procentach powierzchni ogółem.
7. Tereny zieleni miejskiej ogólnodostępnej i osiedlowej ogółem,
  - w procentach powierzchni miast,
  - na 1 mieszkańca miast w m².

VII. Inne

1. Produkcja sprzedana przemysłu.
2. Pojazdy samochodowe zarejestrowane ogółem na 1000 ludności.
3. Sieć komunikacyjna w tym:
  - linie kolejowe eksploatowane,
  - drogi publiczne o twardej nawierzchni.
4. Dochody budżetów gmin wg źródeł.
5. Wydatki budżetów gmin wg źródeł.
6. Wpływy na fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej z tytułu kar:
  - wymierzone,
  - uiszczone.
7. Wpływy na fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej z tytułu opłat:
  - wymierzone,
  - uiszczone.
8. Wykorzystanie środków funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej według przeznaczenia.
9. Średnie roczne temperatury powietrza (w wybranych punktach województwa).
10. Łączna powierzchnia napełnionych stawów rybnych (o powierzchni co najmniej 1 ha).
11. Średnie ważone natężenie ruchu pojazdów na godzinę.
12. Wskaźnik presji motoryzacji (iloraz długości dróg i średniego natężenia ruchu pojazdów do powierzchni terytorium).

4. Podejście socjologiczne

Romuald Kolman rozpatruje jakość życia w obrębie sześciu sfer, stanowiących jej składowe. Są to sfery życia:

- rodzinnego,
- psychicznego,
- funkcjonalnego,
- somatycznego,
- środowiskowego,
- siedliskowego.

Profesor w swoim podejściu wskazuje na proces transformacji wiedzy w jakość życia.

Dla poszczególnych sfer życia identyfikuje potrzeby znajomości określonego zasobu wiedzy.

Dla sfery życia rodzinnego:

znajomość:

- zadań rodziny, potrzeb życia rodzinnego, zasad wychowywania dzieci,

umiejętność:

- kompromisowego współżycia.

Dla sfery życia psychicznego:

znajomość:

- elementów psychiki, podstawowych cech osobowości,

umiejętność:

- pogodzenia napięć psychicznych.

Dla sfery życia funkcjonalnego:

znajomość:

- potrzeb życia funkcjonalnego, elementów wiedzy o pracy, uwarunkowań jakości pracy, działań hobbystycznych,

umiejętność:

- organizacji pracy własnej, gospodarowania czasem.

Dla sfery życia somatycznego:

znajomość:

- potrzeb życia somatycznego,
- uwarunkowań dobrego zdrowia,
- zasad racjonalnego odżywiania,
- zasad racjonalnego rozkładu dnia,
- oczyszczania organizmu,
- zasad racjonalnego relaksu,

umiejętność:

- realizacji higienicznego trybu życia,
- aktywności ruchowej,
- prawidłowego oddychania.

Dla sfery życia środowiskowego:

znajomość:

- potrzeb ludzi, zwierząt i roślin,
- zagrożeń dla środowiska,
- zasad ochrony środowiska,
- zasad racjonalnej turystyki.

Dla sfery życia siedliskowego:

znajomość:

- potrzeb życia siedliskowego,
- zasad funkcjonalności w mieszkaniu.

5. Pomiar jakości życia wg metody amerykańskich naukowców⁴

Amerykańscy naukowcy z uniwersytetów: Georgia Southern University oraz East Tennessee State University przeprowadzili badania jakości życia w południowowschodnim regionie USA. W metodzie uwzględniono 61 czynników określających następujące składowe kategorie: jakość życia:

- zagrożenie życia mieszkańców,
- warunki ekonomiczne,
- system edukacji,
- infrastruktura,
- ochrona zdrowia,
- warunki zamieszkania,
- warunki spędzania wolnego czasu,
- system komunikacyjny,
- sztuka i kultura.

1. Czynniki określające stopień zagrożenia życia mieszkańców:

- przestępstwa kryminalne i wykroczenia,
- wysokość ubezpieczeń mienia/samochodów,
- poczucie bezpieczeństwa przez obywateli,
- przestrzeganie prawa przez władze lokalne.

2. Czynniki określające warunki ekonomiczne życia mieszkańców:

- koszty utrzymania,
- możliwość otrzymania dobrej pracy,
- różnorodność elementów infrastruktury go-

³ G. Riecken, U. Yavas. Improving quality of life in a region. The International Journal of Public Sector Management, vol. 14, No. 7, 2001, pp. 556 - 568.

- spodarczej (przemysłowej, administracyjnej, usług około biznesowych itp.),
  - wielkość opodatkowania (stopa podatku VAT, stopa podatku dochodowego),
  - sieć handlu detalicznego,
  - szanse rozwoju kariery,
  - dostępność finansowania małych przedsiębiorstw,
  - dostępność finansowania budownictwa mieszkalnego.
3. Czynniki charakteryzujące system edukacji w regionie:
- współczynnik liczby uczniów do nauczycieli w szkołach podstawowych,
  - współczynnik ilości absolwentów szkół licealnych,
  - jakość publicznej edukacji,
  - dostępność szkolnictwa wyższego,
  - koszt szkolnictwa wyższego w regionie,
  - dostępność edukacji podyplomowej,
  - dostępność edukacji poziomu doskonalenia zawodowego,
  - system przekwalifikowania i przygotowania do pracy w regionie,
  - dostępność szkolnictwa prywatnego.
4. Czynniki definiujące infrastrukturę:
- adekwatność infrastruktury technicznej i komunikacyjnej (drogi, mosty, systemy wod-kan, itp.) do potrzeb,
  - dostępność wody,
  - dostępność elektryczności,
  - dostępność usług telefonicznych,
  - dostępność usług internetowych,
  - dostępność gazu ziemnego,
  - dostępność telewizji kablowej.
5. Czynniki definiujące system ochrony zdrowia:
- dostępność opieki zdrowotnej,
  - adekwatna do potrzeb liczba wykwalifikowanego personelu ochrony zdrowia (lekarzy, pielęgniarek, stomatologów itp.),
  - istnienie prawidłowych procedur dostępności usług ochrony zdrowia,
  - stopień akceptacji nasycenia placówkami ochrony zdrowia (szpitale, kliniki itp.),
  - dostępność wysokiej jakości specjalistycznych usług ochrony zdrowia,
  - jakość powietrza,
  - jakość wody (włączając jeziora i potoki).
6. Czynniki określające warunki zamieszkania:
- odpowiednia opodatkowanie nieruchomości,
  - koszt utrzymania mieszkania,
  - stopień amortyzacji istniejących budynków,
  - dostępność finansowania budownictwa mieszkalnego,
  - adekwatny poziom wynajmu mieszkań,
  - stopa ubezpieczenia pożarowego,
  - adekwatne usługi przeciwpożarowe,
  - dostępność oferty otrzymania mieszkania.
7. Czynniki określające warunki spędzania wolnego czasu:
- bliskość ośrodków aktywności „hobby-stycznej” (wędkarstwo, polowanie, wędrówki itp.),
  - bliskość pól golfowych,
  - adekwatne szanse uprawiania sportu amatorskiego,
  - adekwatne szanse uprawiania sportu profesjonalnego,
  - dostępność ośrodków turystycznych,
  - adekwatne szanse uprawiania sportów zimowych.
8. Czynniki określające system komunikacyjny:
- czas dojazdu do pracy,
  - adekwatne usługi lotnicze,
  - adekwatna dostępność do dróg „szybkiego ruchu”,
  - adekwatna dostępność usług spedycyjnych,
  - adekwatna dostępność twardych dróg,
  - adekwatna dostępność usług przewozów pasażerskich.
9. Czynniki określające dostępność do dóbr kultury i sztuki:
- adekwatna do potrzeb liczebność bibliotek,
  - adekwatna liczebność muzeów,
  - adekwatna szansa dostępu do profesjonalnych instytucji kultury (tj. filharmonii, teatrów, opery, baletu, salonów wystawieni- niczych malarstwa i rzeźby),
  - adekwatna liczebność klubów,
  - adekwatna szansa dostępu na imprezy kulturalne (tj. koncerty muzyczne, festiwale, aukcje, wystawy itp.).